

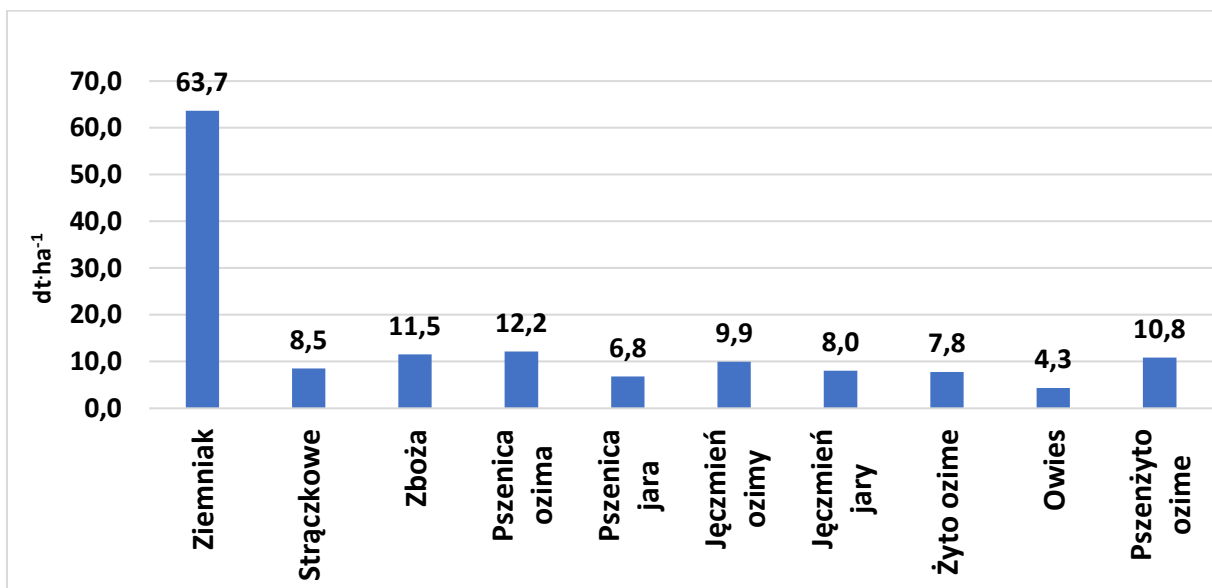
Efektywność stosowania dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego

Dr Tadeusz Oleksiak, Dr Dagmara Pacoń
Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin -PIB

Znaczenie postępu hodowlanego i przyczyny wprowadzenia systemu dopłat

Rośnie potencjał plonotwórczy uprawianych odmian jako czynnika wzrostu plonowania, dzięki czemu możliwy jest dalszy wzrost plonów pomimo ograniczeń w stosowaniu nawożenia azotowego i chemicznych środków ochrony roślin a postęp hodowlany może być głównym czynnikiem determinującym wzrost produkcji. Tym bardziej że jest to relatywnie tani środek produkcji. Koszty ponoszone na zakup kwalifikowanego materiału siewnego, dzięki któremu możemy wprowadzić do uprawy lepsze, bardziej poszukiwane odmiany, są porównywalne z kosztami ochrony chemicznej a zdecydowanie mniejsze niż koszty nawożenia. Utrzymująca się luka w wielkości plonów między doświadczeniami a produkcją wskazuje na duże niewykorzystane możliwości wzrostu plonowania w produkcji.

Wyniki wcześniejszych badań ankietowych prowadzonych w gospodarstwach, podobnie jak i badań przeprowadzonych w tym roku potwierdzają korzystny, wymierny, wyrażony wzrostem plonu, efekt stosowania kwalifikowanego materiału siewnego. Średni przyrost plonu na hektar plantacji zbóż w 2023 na której użyto do siewu kwalifikowany materiał siewny wyniósł 1,15 t/ha. Co oznacza że dzięki upowszechnieniu stosowania KMS istnieją możliwości wzrostu zbiorów zbóż o ponad 5 mln ton ziarna rocznie.

Rysunek 1 Przyrost plonu na polach gdzie stosowano KMS wg badań ankietowych przeprowadzonych w 2023r.

Poprawa wykorzystania istniejącego potencjału plonowania odmian możliwa jest poprzez zwiększenie wykorzystania kwalifikowanego materiału siewnego który jest nie tylko daje gwarancję jakości w zakresie parametrów decydujących o wartości siewnej ale także jest nośnikiem postępu hodowlanego.

Aby poprawić wykorzystanie niezbędne jest upowszechnienie stosowania KMS. W 2007 roku kiedy wprowadzono system dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego jego udział w produkcji zbóż w zasiewach wynosił 8,4% a po uwzględnieniu mieszanek zbożowych było to jedynie 6,9% a udział kwalifikowanych sadzeniaków ziemniaka stanowił zaledwie 3,4%.

Mechanizm, wielkość i zakres dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego

Program dopłat dla rolników zakupujących KMS realizowany jest od 2007 roku, zgodnie z Ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o organizacji niektórych rynków rolnych Dziennik Ustaw 2004 42 poz. 386

Celem mechanizmu jest udzielenie dopłat, z tytułu zużytego do siewu lub sadzenia materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany, producentom rolnym w rozumieniu ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności. Agencja udziela dopłat w terminach określonych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Aktualnie dopłaty są udzielane producentowi rolnemu do powierzchni gruntów ornych obsianych lub obsadzonych elitarnym lub kwalifikowanym materiałem siewnym gatunków roślin uprawnych określanych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2023 r. Beneficjent musi posiadać działki rolne, na których uprawia się gatunki roślin uprawnych objęte dopłatami, o łącznej powierzchni nie mniejszej niż 1 ha. Dopłat udziela się w ramach pomocy *de minimis* w rolnictwie. Pomoc *de minimis* rozliczana jest na bieżąco w systemie 3 letnim tj. w roku, w którym złożony został wniosek oraz w ciągu dwóch poprzedzających go lat podatkowych (obrotowych). Łączna kwota pomocy dla producenta rolnego nie może przekroczyć 20 000 euro, limit został zwiększony w 2019 roku z 15 000 euro. W przypadku, gdy z powodu udzielenia wnioskowanej pomocy zostałby przekroczony limit 20 000 euro, pomoc do takiego wniosku nie może być przyznana (art. 3 ust. 7 rozporządzenia Komisji (UE) nr 1408/2013). Pomoc nie zostanie również przyznana gdy zostanie przekroczony limit pomocy *de minimis* w rolnictwie.

Aktualne stawki dopłat zawarte są w Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 2022 r.

Stawka na 1 ha wynosiła:

- 1) 65 zł – w przypadku zbóż i mieszanek zbożowych lub mieszanek pastewnych sporządzonych z materiału siewnego gatunków lub odmian roślin zbożowych lub strączkowych
- 2) 115 zł – w przypadku roślin strączkowych;
- 3) 350 zł – w przypadku ziemniaków.

W 2022 roku wprowadzono w odrębne stawki na 1 ha obsiany ekologicznym materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany, które wynosiły:

- 1) 78 zł – w przypadku zbóż i mieszanek zbożowych lub mieszanek pastewnych sporządzonych z materiału siewnego gatunków lub odmian roślin zbożowych lub strączkowych
- 2) 138 zł – w przypadku roślin strączkowych;
- 3) 420 zł – w przypadku ziemniaków.

W 2023 roku w ramach pomocy dla rolników zagrożonych utratą płynności finansowej w związku z wojną na Ukrainie wprowadzono odrębny system dopłat do materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany.

Wnioski można było składać do 14 sierpnia. Przy czym beneficjent nie mógł ubiegać się wcześniej o dopłatę do materiału siewnego w tym roku, a jeżeli składał taki wniosek to go wycofał. Pomoc przyznawano do wskazanej powierzchni gruntów ornych obsianych materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany jednak nie większej niż 50 ha.

Stawka na 1 ha wynosiła:

- 1) 200 zł/ha do gruntów ornych obsianych zbożami i mieszankami zbożowymi lub mieszankami pastewnymi;
- 2) 300 zł/ha do gruntów ornych obsianych roślinami strączkowymi (z wyłączeniem soi);
- 3) 500 zł/ha do gruntów ornych obsianych soją;
- 4) 1200 zł/ha do gruntów ornych obsadzonych ziemniakami

Minimalne ilości wysiewu:

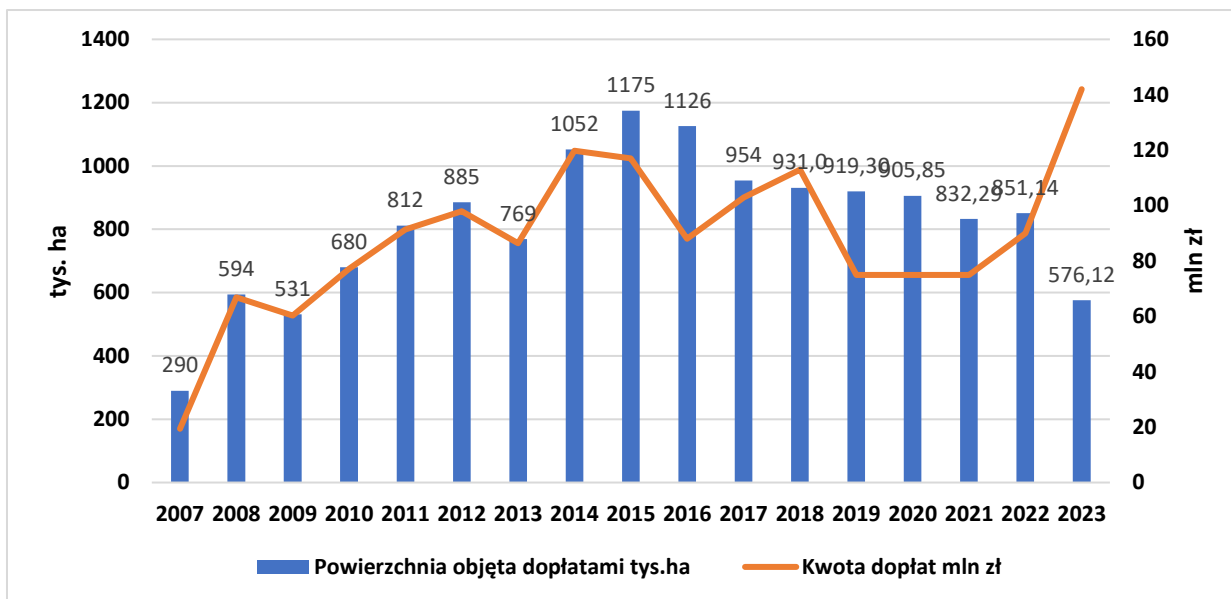
Według Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 maja 2013 r. oraz rozporządzenia zamieniającego z dnia 10 maja 2022 r. minimalna ilość materiału siewnego, jaka powinna być użyta do obsiania lub obsadzenia 1 ha powierzchni gruntów ornych, wynosi w przypadku:

- 1) odmiany populacyjnej pszenicy zwyczajnej – 150 kg;

- 2) odmiany mieszańcowej pszenicy zwyczajnej – 70 kg albo 1,7 jednostki siewnej;
- 3) pszenicy twardej – 150 kg;
  - 3a. pszenicy orkisz – 200 kg,
- 4) odmiany populacyjnej żyta – 90 kg albo 2 jednostki siewne;
- 5) odmiany syntetycznej żyta – 80 kg;
- 6) odmiany mieszańcowej żyta – 60 kg albo 1,7 jednostki siewnej;
- 7) odmiany populacyjnej jęczmienia – 130 kg;
- 8) odmiany mieszańcowej jęczmienia – 90 kg albo 2 jednostki siewne;
- 9) pszenżyta – 150 kg;
- 10) owsa zwyczajnego – 150 kg;
- 11) owsa nagiego – 120 kg;
- 12) owsa szorstkiego – 80 kg;
- 13) łubinu (żółtego, wąskolistnego lub białego) – 150 kg;
- 14) grochu siewnego – 200 kg;
- 15) bobiku – 270 kg;
- 16) wyki siewnej – 80 kg; 8
- 17) soi – 120 kg;
- 18) ziemniaka – 2000 kg;
- 19) mieszanek zbożowych lub mieszanek pastewnych sporządzonych z materiału siewnego gatunków lub odmian roślin zbożowych lub pastewnych wymienionych w pkt 1-17 – 140 kg,
- 20) mieszanek zbożowych sporządzonych z materiału siewnego odmian pszenicy orkisz - 200 kg.

Rzeczywista wartości dopłat - ich udział w wielkości kosztów materiału siewnego

W okresie funkcjonowania systemu łączna kwota dopłat wyniosła .....W okresie funkcjonowania systemu dopłat możemy wyróżnić dwa okresy; okres rosnącego wsparcia, który zakończył a się w roku 2014r. jeśli jako kryterium przyjmujemy kwotę dopłat lub w 2015 do kiedy zwiększała się powierzchnia plantacji korzystających z systemu wsparcia. Następne lata to malejące kwoty wsparcia i malejąca z roku na rok powierzchnia objęta dopłatami.

Rysunek 2 Kwoty i powierzchnia dopłat do materiału siewnego

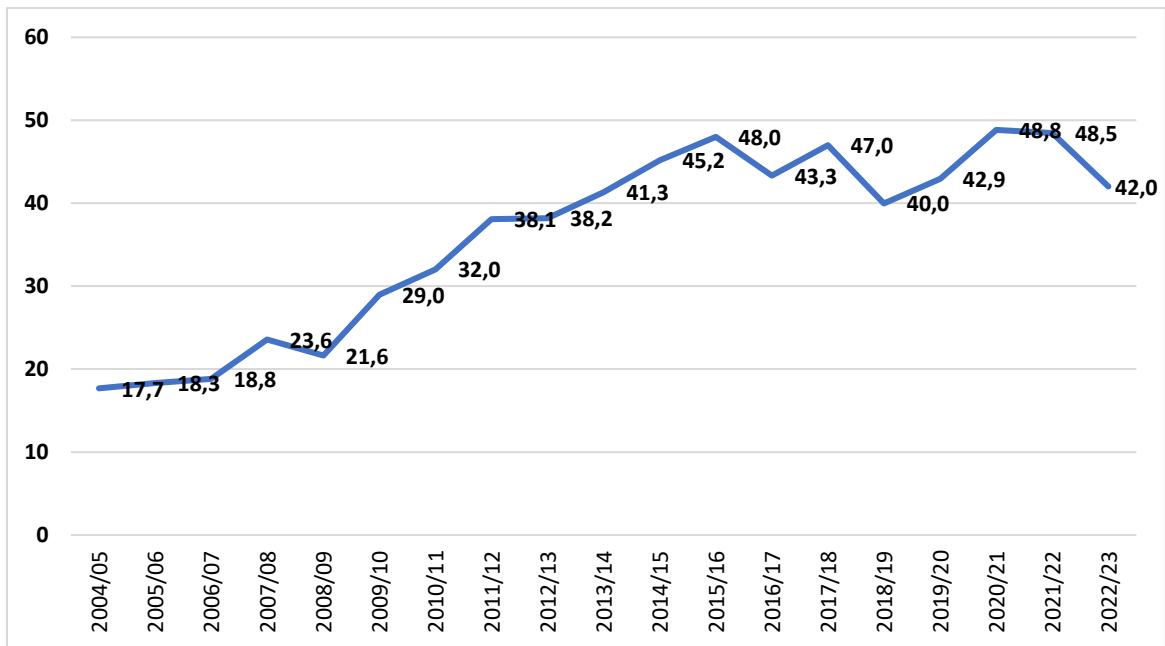
Tabela 1 Stawki dopłat do hektara upraw na których sosowany był KMS

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
zboża	100	100	100	100	100	100	100	100	80	69	92	102	69	68	75	65	200
strączkowe w tym soja	160	160	160	160	160	160	160	160	130	111	148	163	110	109	120	115	300
soja																	500
ziemniaki	500	500	500	500	500	500	500	500	400	347	462	511	343	340	374	350	1200

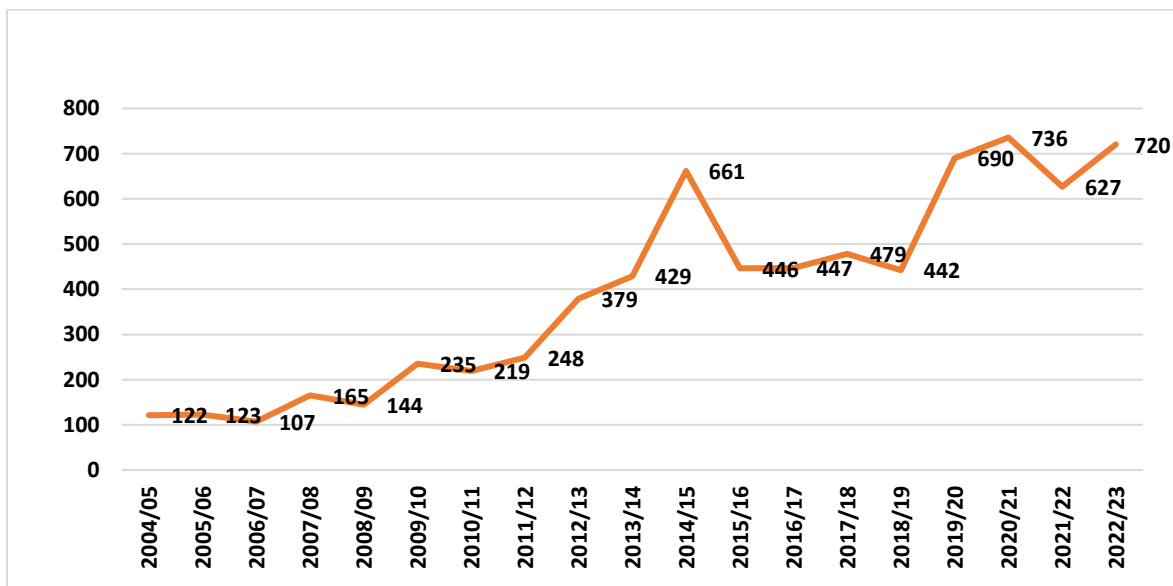
Wg danych ARIMR

Zmiany wielkości sprzedaży w trakcie realizacji programu wsparcia rolników kupujących KMS

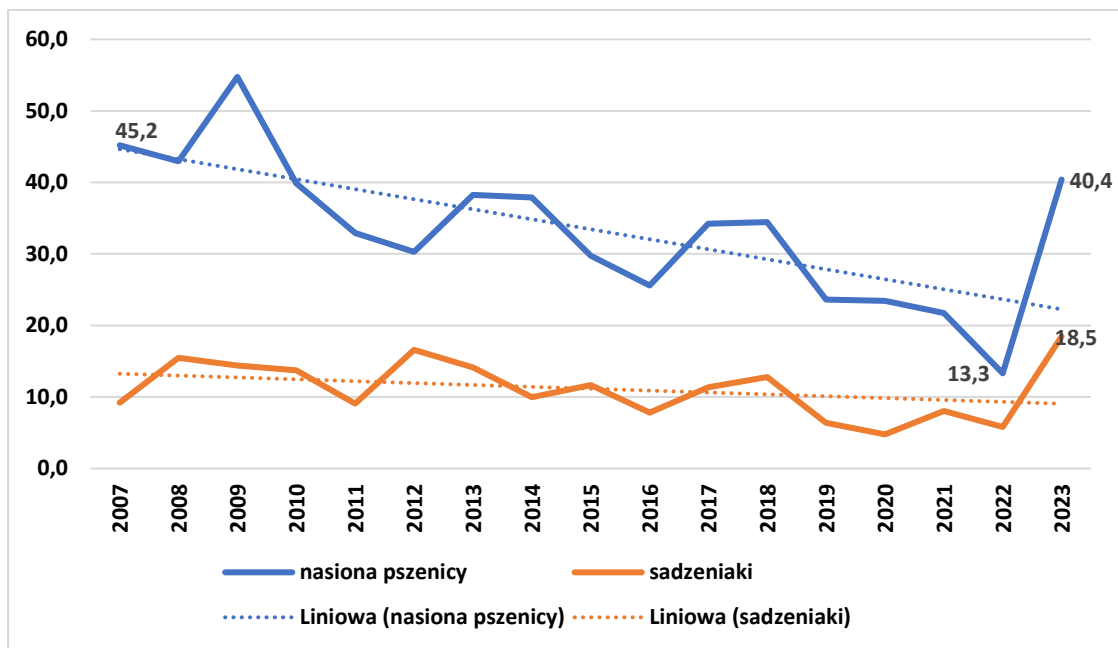
Trudno jednoznacznie odpowiedzieć w jakim stopniu dopłaty determinowały rozwój rynku nasiennego bowiem zapotrzebowanie na KMS to efekt działania wielu zmieniających czynników nawet jeśli koszt zakupu uznamy za czynnik główny. Na decyzję o zakupie nasion wpływa sytuacja rynkowa, opłacalność produkcji, wielkość potencjalnego dochodu, świadomość, wiedza, skala produkcji. Niemniej widoczna jest korelacja między wielkością wsparcia a wielkością sprzedaży KMS.

Rysunek 3 Sprzedaż nasion zbóż podstawowych w kg na 1 ha wg danych PIORiN

Rysunek 4 Sprzedaż sadzeniaków ziemniaka w kg na 1 ha wg danych PIORiN

Rysunek 5 Udział dopłat w koszcie materiału siewnego [%]

Badania ankietowe

Informacja o metodyce prowadzenia badań ankietowych

Badania ankietowe były przeprowadzone metodą wywiadów bezpośrednich prowadzonych w gospodarstwach rolników. Obejmowały teren całej Polski tzn. wszystkie województwa proporcjonalnie do ich wielkości (minimum 30 gospodarstw z województwa).

Tabela 2 Ankietowane gospodarstwa

Region	Liczba gospodarstw w	Przedział powierzchni i badanych gospodarstw w	Średnia powierzchnia gospodarstwa	Udział gospodarstw w badanych grupach według ich powierzchni				Liczba pól		
				[10-25)	[25-50)	[50-100)	≥100	Zboża	Ziemniaki	Bobowate
Polska	1008	10,2 - 575,0	47,5	45 %	24 %	20 %	11 %	225 7	22 1	14 9
Dolnośląskie	39	10,8 - 260,8	55,2	36 %	26 %	23 %	15 %	112	8	6
Kujawsko-pomorskie	85	10,2 - 220,5	28,2	65 %	22 %	12 %	1%	131	22	8
Lubelskie	100	10,3 - 575,0	52,2	35 %	27 %	29 %	9%	291	31	10
Lubuskie	29	10,5 - 150,2	39,4	45 %	31 %	14 %	10 %	96	0	3
Łódzkie	74	11,0 - 160,0	30,5	62 %	26 %	7%	5%	123	30	5

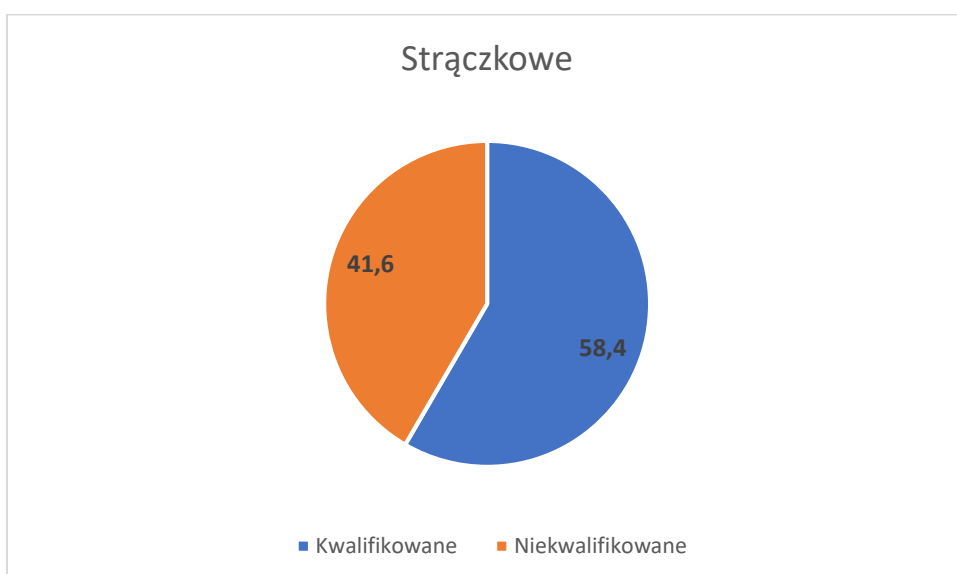
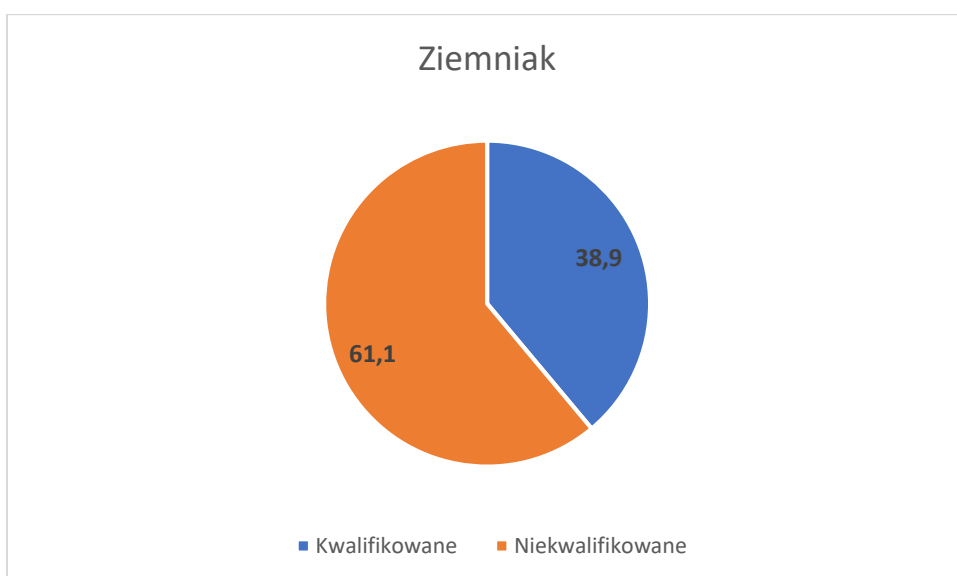
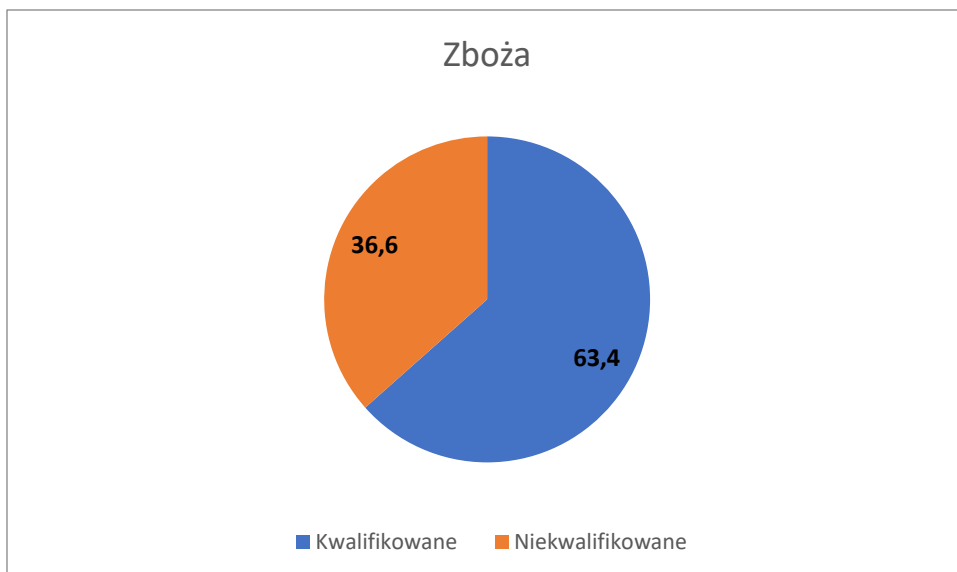
Małopolskie	30	12,5 - 285,1	81,8	17 %	23 %	30 %	30 %	86	3	4
Mazowieckie	126	10,5 - 220,0	35,3	62 %	16 %	14 %	8%	283	35	10
Opolskie	30	15,5 - 250,3	67,3	17 %	27 %	37 %	20 %	100	5	20
Podkarpackie	33	10,3 - 220,0	35,9	70 %	12 %	9%	9%	74	8	7
Podlaskie	110	11,1 - 150,9	24,6	71 %	19 %	9%	1%	196	10	1
Pomorskie	69	11,0 - 401,0	80,7	17 %	26 %	30 %	26 %	88	7	26
Śląskie	31	10,3 - 81,8	44,2	19 %	32 %	48 %	0%	61	12	1
Świętokrzyskie	31	13,0 - 110,0	49,2	16 %	35 %	42 %	6%	92	5	6
Warmińsko- mazurskie	67	11,0 - 300,1	60,2	27 %	22 %	31 %	19 %	173	22	8
Wielkopolskie	113	10,9 - 270,0	36,1	53 %	28 %	13 %	5%	245	12	13
Zachodniopomorsk ie	41	13,4 - 560,1	129,2	2% %	22 %	22 %	54 %	106	11	21

Badania dotyczyły gatunków objętych systemem dopłat tzn. zboża (pszenica ozima, pszenica jara, jęczmień ozimy, jęczmień jary ,owies pszenżyto i żyto) oraz ziemniaki i rośliny strączkowe i dotyczyły gospodarstwa należące do typu rolniczego (TF8) 1 (15,16) czyli prowadzące uprawy polowe i ewentualnie z typu 8 czyli mieszane. Na potrzeby badań przygotowano formularze ankiety zawierający informacje o rolnikach, warunkach glebowych, stosowanej agrotechnice i plonowaniu w poszczególnych uprawach oraz oceny systemu wsparcia zakupów KMS (Łącznie około 3 strony A4). Przygotowano również szczegółowa instrukcję dotyczącą wypełniania ankiety.

Udział KMS w badanych gospodarstwach

Udział kwalifikowanego materiału siewnego w badanych gospodarstwach był relatywnie wysoki, wyższy niż średnie wartości w kraju wyliczone na podstawie danych z raportów PIORiN o wielkości sprzedaży w obrocie materiałem siewnym i danych GUS o wielkości zasiewów poszczególnych gatunków.

Rysunek 6 Udział kwalifikowanego materiału siewnego [%]

Czynnikami różnicującymi wykorzystanie KMS było wykształcenie, wiek i wielkość gospodarstwa.

Wykształcenie

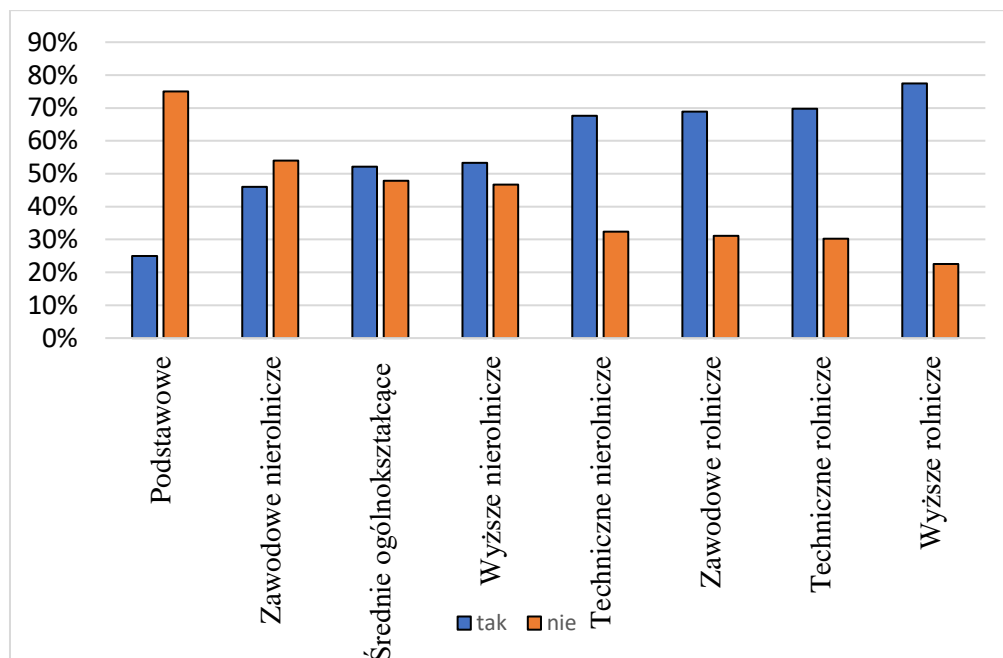
Najwięcej KMS używają rolnicy z wykształceniem rolniczym, nieznacznie mniej z wykształceniem technicznym nierolniczym. Wyraźnie mniej z wykształceniem ogólnym nierolniczym, dotyczy to także wyższego wykształcenia nierolniczego. Najmniej KMS stosuje się w gospodarstwach prowadzonych przez rolników z wykształceniem podstawowym.

Wiek

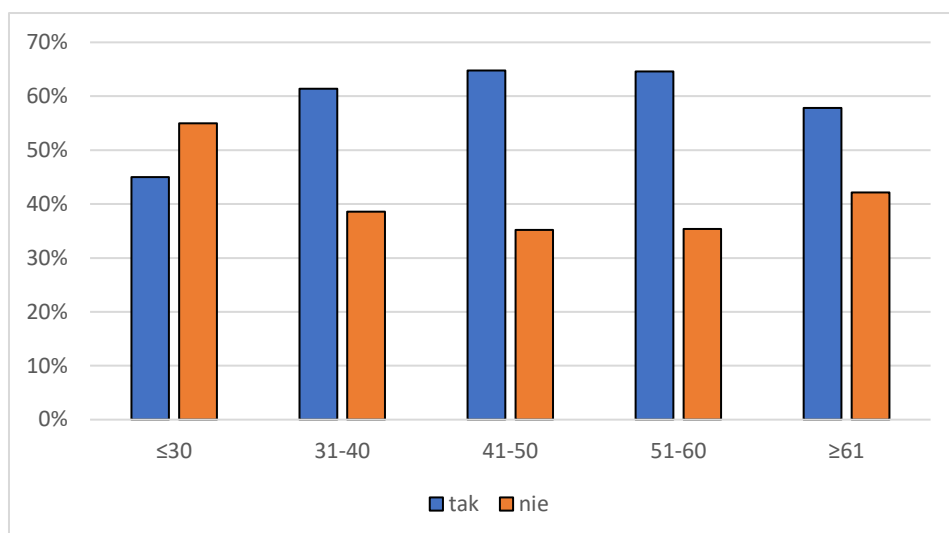
Najwięcej KMS stosowali rolnicy w przedziale wiekowym 40-60 lat a najmniej rolnicy młodzi rolnicy, poniżej 30 roku życia

Wielkość gospodarstwa

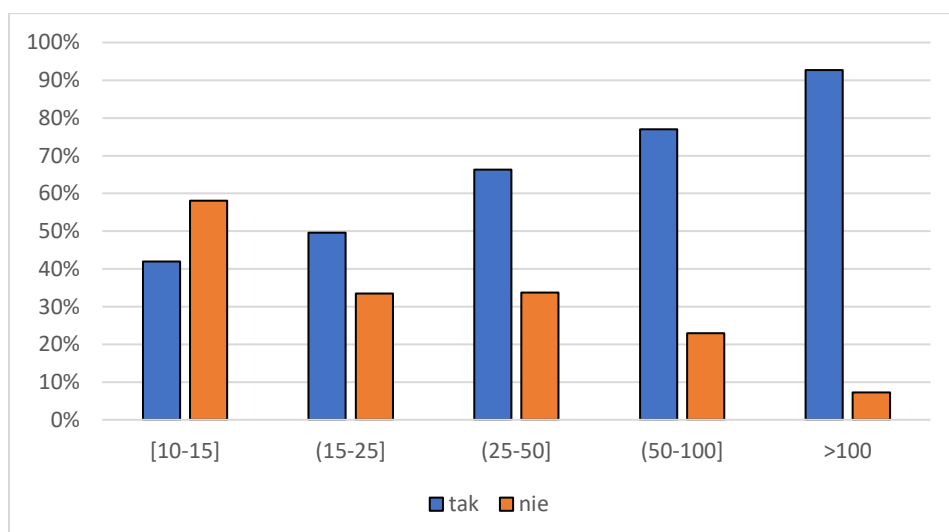
Im większe gospodarstwo tym powszechniejsze jest stosowanie KMS

Rysunek 7 Wykorzystanie KMS w zależności od wykształcenia

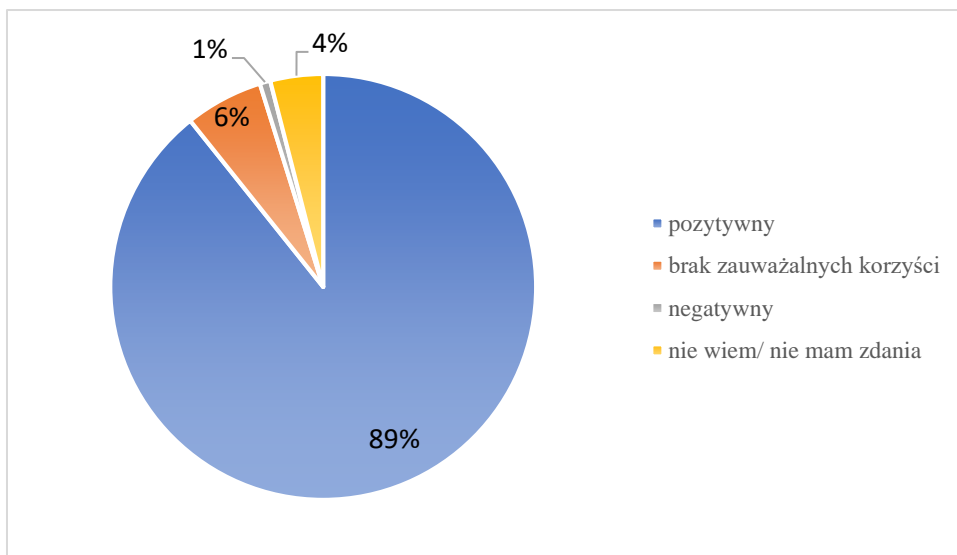

Rysunek 8 Wykorzystanie kwalifikowanego materiału siewnego w zależności od wieku rolników

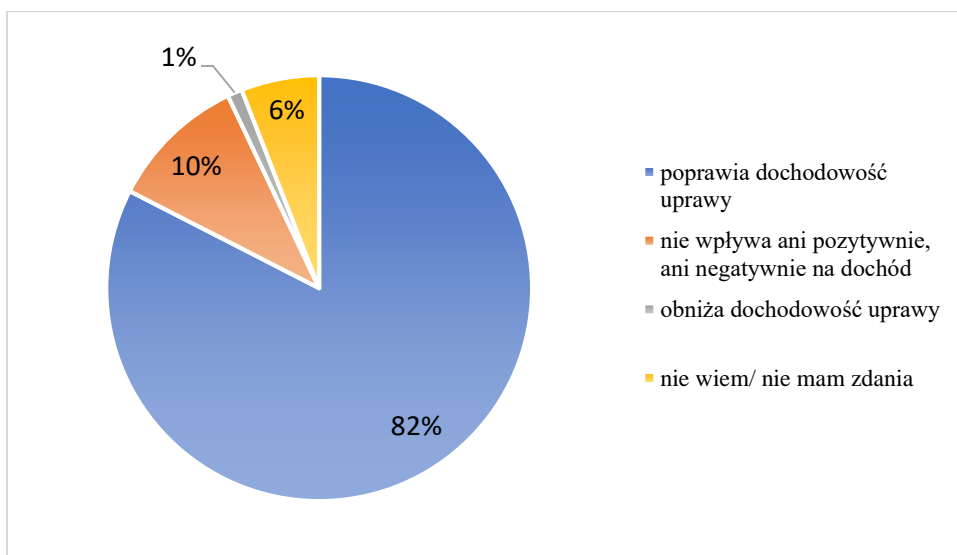

Rysunek 9 Wykorzystanie kwalifikowanego materiału siewnego w zależności od wielkości gospodarstwa

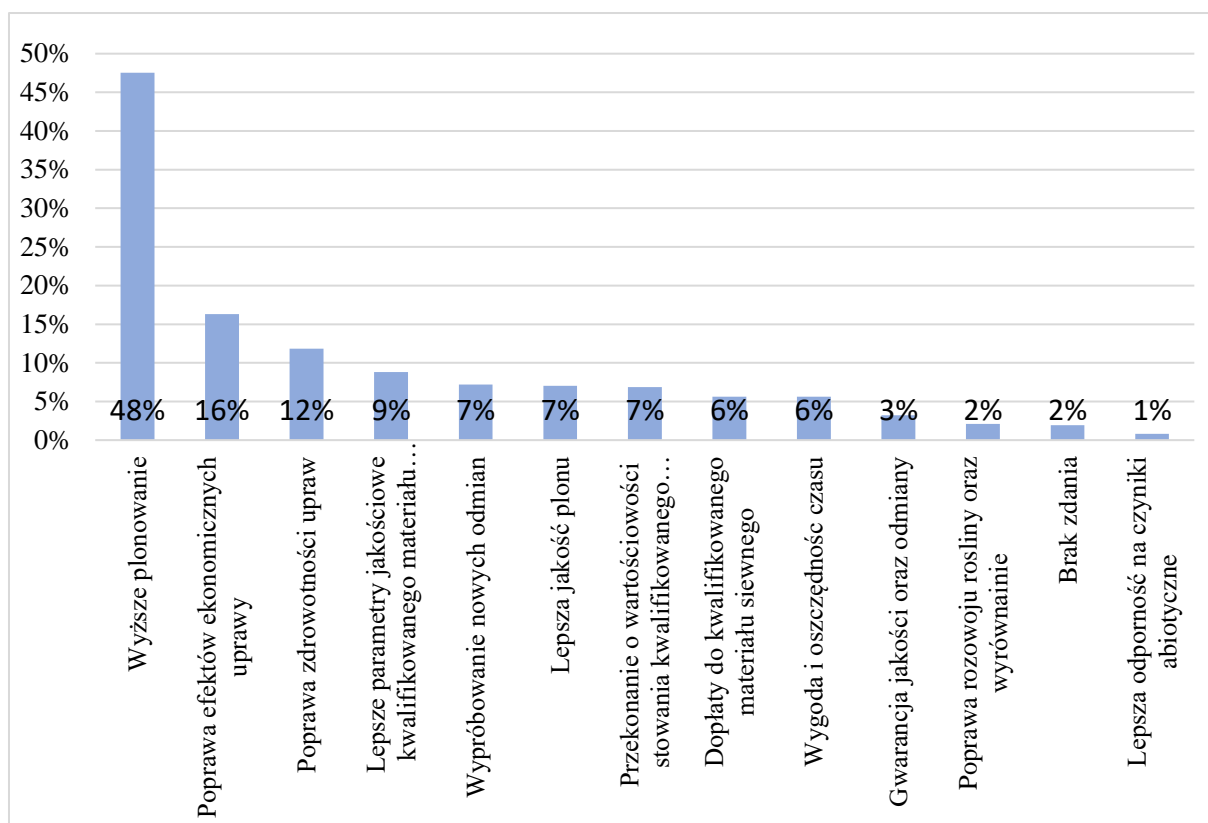
Rolnicy którzy stosowali KMS pozytywnie ocenili wpływ KMS na plonowanie i dochodowość

Rysunek 10 Jak rolnicy oceniają efekt stosowania kwalifikowanego materiału siewnego [KMS] na plonowanie?

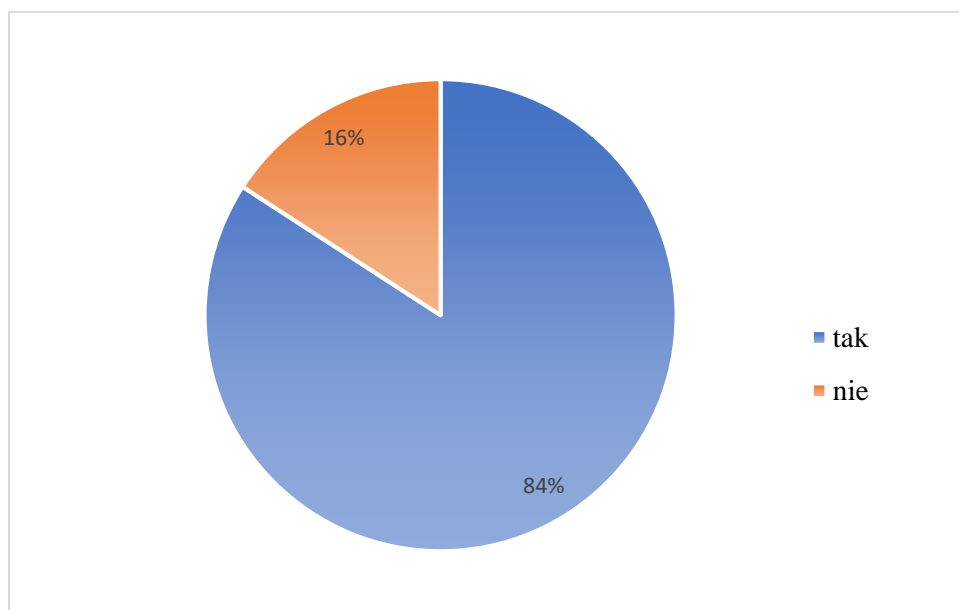
Rysunek 11 Jak rolnicy oceniają efekt stosowania KMS na dochodowość uprawy?

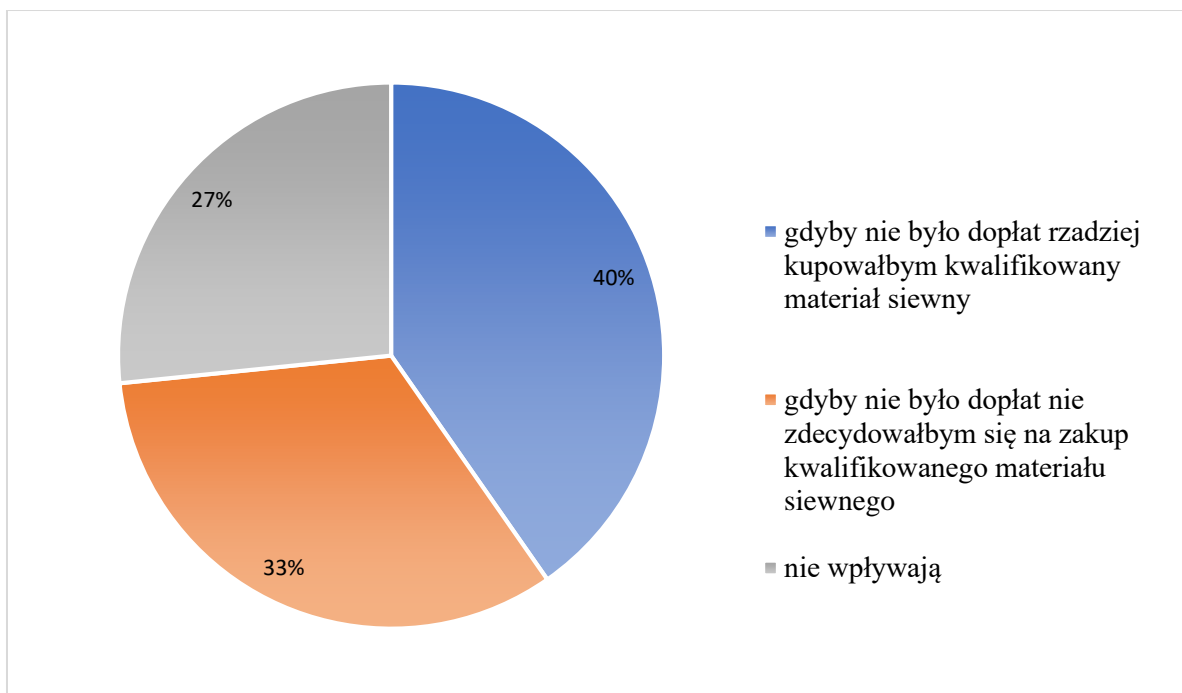
Rysunek 12 Czynniki skłaniające do korzystania z KMS rolników którzy stosowali KMS

Główne czynniki decydujące o stosowaniu KMS wzrost plonów i efekty ekonomiczne oraz zdrowotność upraw i cechy jakościowe. Tylko 6% badanych rolników wskazało dopłaty jako czynnik decydujący o stosowaniu kwalifikowanego materiału siewnego.

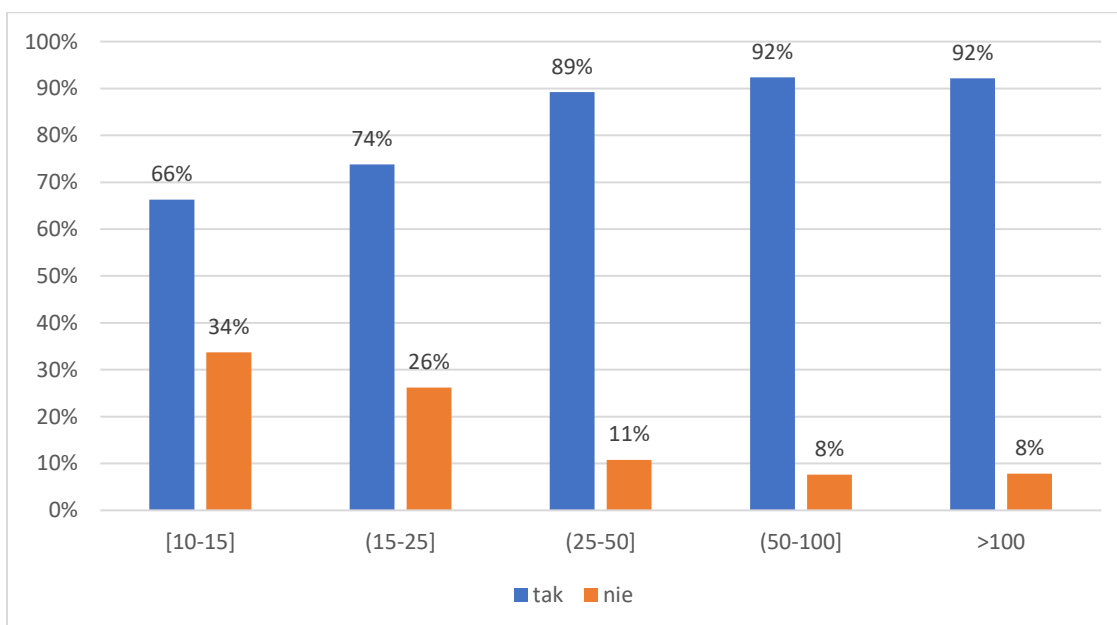
Rolnicy którzy stosowali KMS w zdecydowanej większości (84%) korzystali z systemu dopłat do materiału siewnego

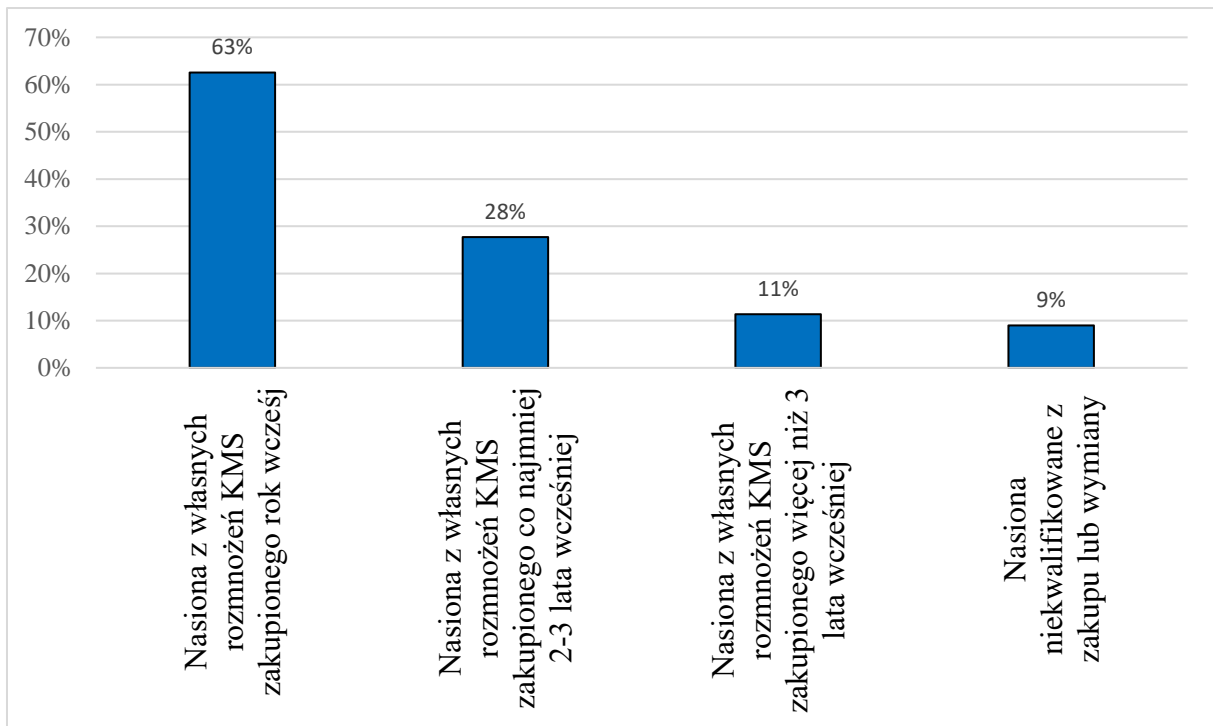
Rysunek 13 Czy korzysta Pani/Pan z dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego?

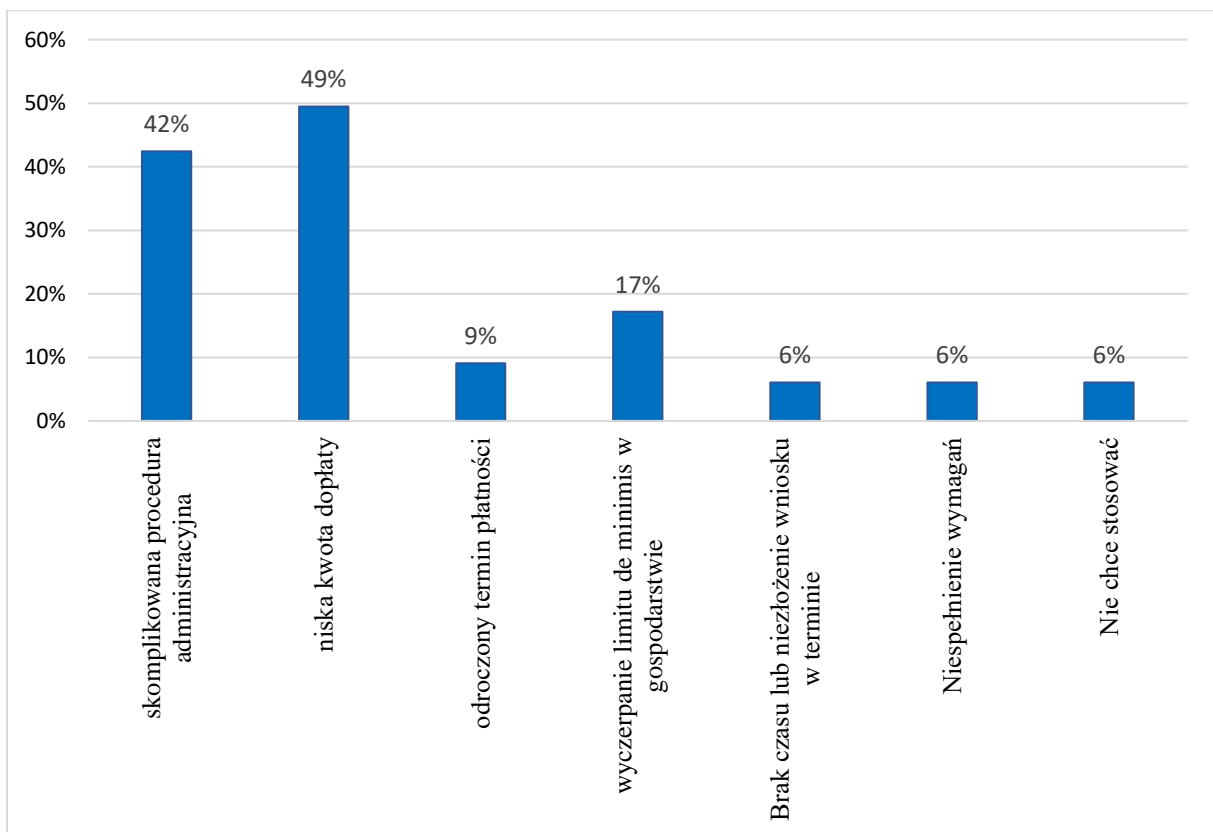
Rysunek 14 Czy dopłaty do kwalifikowanego materiału siewnego wpływają na decyzję o jego zakupie?

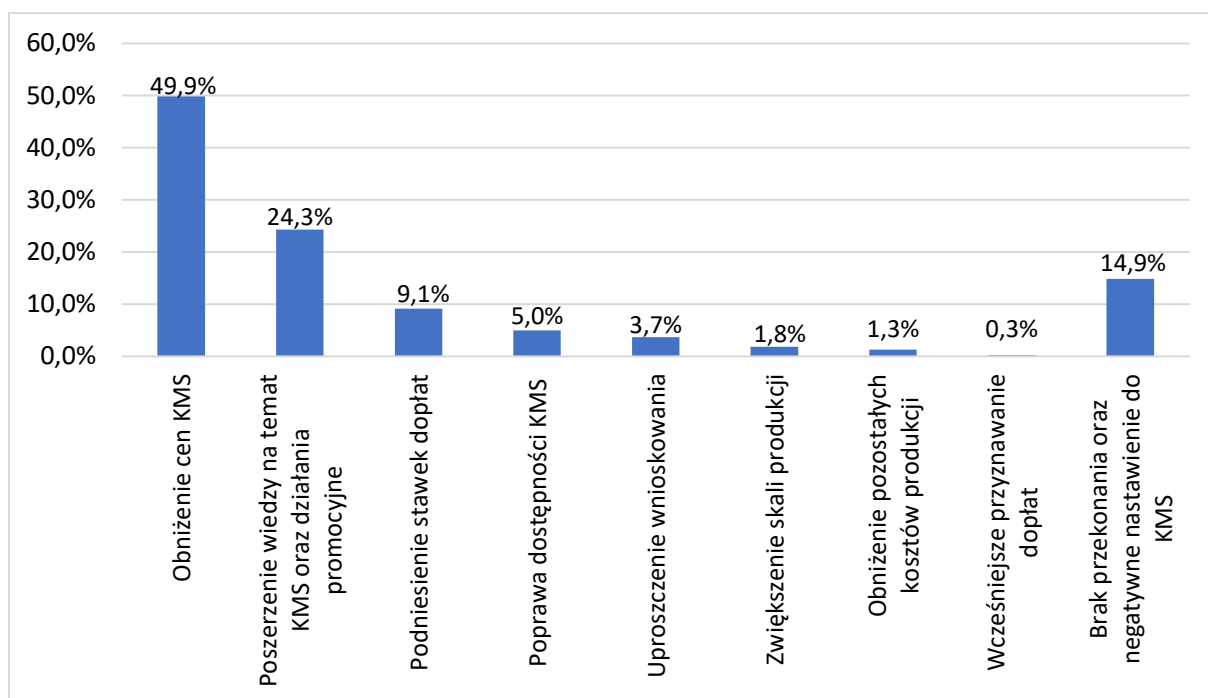
Rysunek 15 Wielkość gospodarstwa a wykorzystanie systemu dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego

Rysunek 16 Jakich nasion używa Pan/Pani na polach gdzie nie stosowany jest KMS? (Pytanie zadano rolnikom którzy stosowali KMS)

Rysunek 17 Powody niekorzystania z dopłat

Rysunek 18 Czynniki mogące skłonić do korzystania z KMS

Wnioski:

1. Dopłaty w początkowym okresie ich stosowania stymulowały wzrost produkcji nasiennej i sprzedaży nasion a tym samym poprawę zaopatrzenia gospodarstw w kwalifikowany materiał siewny i lepsze wykorzystanie postępu hodowlanego.
2. Od 2015 roku zauważalne jest zahamowanie i stagnacja produkcji i sprzedaży kwalifikowanego materiału siewnego zbóż, w mniejszym stopniu dotyczy to także ziemniaka z tym że w tym przypadku spowodowane jest to głównie malejącą powierzchnią uprawy.
3. W następstwie utrzymywanie dopłat na niezmiennym a w późniejszym okresie nawet nominalnie niższym poziomie spowodowało zanik stymulującego wpływ dopłat na decyzję o zakupie nasion kwalifikowanych.
4. Dzieje się tak mimo wykazanej istotnej zwyczajki plonowania uzyskiwanej dzięki stosowaniu KMS. W efekcie nie wykorzystywane są możliwości zwiększenia zbiorów. Dla zbóż jest to możliwość zwiększenia plonu o ponad 1 tonę na hektar.
5. Główne czynniki ograniczające motywację do zakupu KMS to:
  - Wysokie ceny materiału siewnego
  - Brak wiedzy o korzyściach wynikających ze stosowania KMS,
  - Niskie kwoty dopłaty
  - Wyczerpanie limitu *de minimis* a tym samym możliwość korzystania z dopłat
  - Nadmiernie skomplikowany system dopłat
  - Odroczonej termin płatności
  - Uzależnienie wielkości dopłat od l-by wniosków
  - Opóźnienia w realizacji płatności.